

dus ook in ons deel. Tot op heden schommelen de aantallen in de Nederlandse Noordzee tussen de 25.000 en 76.000 en in 2015: ruim 41.000. De kans is groot dat je vanuit de kust, en zeker vanuit mooie uitkijpunten als de zeetrekpost op de Tweede Maasvlakte, bruinvissen kunt zien. Ook in de Oosterschelde is het mogelijk om bruinvissen te zien, bijvoorbeeld onder de Zeelandbrug bij Zierikzee. Al met al een verrijking van onze fauna!

Bronnen:

Site van Wageningen UR: onderzoeksrapporten van Imares medewerkers Mardik Leopold en Steve Geelhoed

Site van Ecomare

Bruinvis

Hoe overleven zoogdieren de winter?

door Jan Alewijn Dijkhuizen

Wij mensen beseffen niet hoe moeilijk onze zoogdieren het in de winter hebben. Wij gaan ,als de koelkast leeg is, naar de supermarkt en klagen al wanneer het door ons gewenste merk niet aanwezig is. Eerlijk gezegd hebben wij meer last van keuzestress dan van van een tekort aan voedsel.

We doen niet aan het opbouwen van een vetreserve, tenminste niet voor het doel waar het voor bestemd is, we leggen geen voorraden aan, we zoeken geen koele plek, sterker nog, we klagen als dieren dat wel bij ons doen.

Ik word in de wintermaanden regelmatig gebeld over vleermuizen in houtstapels, muizen in huizen, en in het voorjaar over reeën die tuinen leeg eten. En de reden van het bellen is, dat ik er dan iets tegen moet doen.

Eten en drinken is een eerste levensbehoefte! Het tijdig vinden van drinken is in ons land niet zo moeilijk, maar eten kan nog wel eens problemen geven. Het verteren van eten zorgt ervoor dat wij onze lichaamstemperatuur op peil houden en dat onze organen blijven functioneren.

Wij mensen raken snel oververhit of onderkoeld, kun je nagaan hoe het voor wilde dieren moet zijn als het dagen regent, koud is en er niet voldoende eten is.

Voor dit stukje heb ik de lijst van zoogdieren opgezocht die op Voorne voorkomen. Hoe beren overleven is voor ons Zuid-Hollanders niet relevant.

Kenmerken

Kijken we allereerst naar de algemene kenmerken van zoogdieren, dan valt op dat ze allemaal behaard zijn, waarbij de vacht in de winter aanmerkelijk dikker is dan in de zomer. De vacht zorgt voor isolatie en ook voor het drooghouden van de huid. De beste manier om voldoende voedsel in de winter te hebben is om dit bij je te dragen in de vorm van een vetreserve. Het aanspreken daarvan kost de minste moeite, verzamelen van voedsel kost altijd energie, zelfs als het gemakkelijk te vinden is. Wanneer je bang bent dat er in de winter niet voldoende voedsel is, kun je de vetreserve ook gebruiken om naar een plek te gaan waar wel voedsel is. Veel vogels doen dit door weg te trekken, en ook enkele bij ons voorkomende zoogdieren doen dat. Een andere veel voorkomende techniek is het aanleggen van voedselvoorraden in de eigen leefruimte of zelfs verspreid buiten in het veld. Dat laatste brengt de meeste risico's met zich mee, want vindt onder de sneeuw je verzamelde voedsel maar eens terug. Tenslotte kennen enkele dieren een heel aparte techniek, de winterslaap.

Insecteneters

We kijken eerst maar eens naar de insecteneters, dat zijn de egels, mollen en spitsmuizen. Deze orde kent direct al diverse technieken om te overleven in de winter. Zo legt een mol, ook al leeft dit dier bijna voortdurend onder de grond en is hij dus minder afhankelijk van de weersomstandigheden, grote voorraden met regenwormen aan. Ook in de zomer vormen regenwormen naast keverlarven het hoofdvoedsel. Deze prooien worden gevangen in het lange gangenstelsel van de mol. Zo'n gang is dus eigenlijk een hele lange val.

De egel daarentegen gaat in winterslaap. En zo'n winterslaap is voor wambloedige zoogdieren een bijzondere aanpassing. Zoals hierboven al geschetst, mensen raken snel onderkoeld, waardoor de organen uitvallen en we sterven. Enkele soorten zoogdieren waaronder de egel kunnen hun lichaamstemperatuur laten zakken tot de omgevingstemperatuur. Daarvoor zoeken ze wel een rustige, vochtige en liefst een beetje temperatuurstabiele omgeving op. Wij als mens kunnen egels daarbij best ondersteunen door in de tuin hier en daar takken en bladerhopen tegen een muurtje of stapel planken te laten liggen.....

Wanneer een egel zichzelf niet warm hoeft te houden kost dit bijna geen energie, de hartslag en spijsvertering worden ontzettend traag. Zo kan lang worden geteerd op de vetreserve. Je kunt je voorstellen dat verstoring van zo'n dier grote gevolgen heeft. Het duurt tientallen minuten voordat een egel zijn temperatuur weer op orde heeft, dat kost veel energie en voor het dan weer in slaap is gevallen, wordt veel vetreserve aangesproken. Daarom is rust van groot belang. Egels hebben een voordeel, ze hebben een breed voedselpakket, ook al zijn het vleeseters, vruchten, bessen en paddenstoelen staan ook op het menu, naast kevers, slakken, eieren, en zelfs amfibieën.

De familie spitsmuizen heeft het volgens mij het zwaarst in de winter. Vooral de kleinste soort, de dwergspitsmuis, verliest zoveel warmte dat deze muis iedere vier uur moet eten, zeker in de winter een enorme opgave. Waar vind je in die periode kevers, spinnen en larven? Er is wel eens uitgerekend dat de helft van de dwergspitsmuizen de vier maanden niet halen..... Andere spitsmuizen hebben het niet veel gemakkelijker maar een bosspitsmuis kan wel voorraden aanleggen van bijvoorbeeld wintervlindertjes. Vreemd genoeg heeft de huisspitsmuis, die veel voorkomt in onze menselijke omgeving en dus in de warmste delen van ons land, het daardoor naar verhouding het gemakkelijkst. Zij kan als er voedselgebrek optreedt, ook in een licht vorme van winterslaap gaan. Waar bosspitsmuizen niet ouder worden dan 16 maanden, kan een huisspitsmuis 24 maanden oud worden en dus zelfs twee winters overleven!

Vleermuizen

Deze orde kent veel soorten verspreid over de wereld., Allemaal hebben ze andere voedselkeuze en aanpassingen om de winter door te komen. Onze vleermuizen zijn insectenetters, naar gelang het formaat van de vleermuis eten ze kleine of grotere prooien. Rosse vleermuizen en ruige dwergvleermuizen, beiden komen in kleine aantallen op Voorne voor, trekken weg, net als vogels. De rest van onze vleermuizen gaat in winterslaap, maanden lang! Water-vleermuizen, baardvleermuizen en grootoorvleermuizen zoeken daarvoor onze bunkers op, dwergvleermuizen zoeken het letterlijk dichterbij huis, ze kunnen onderdakpannen, in kieren, gaten en ook in houtstapels overwinteren, zij doen niet zo moeilijk. Dwergvleermuizen worden ook regelmatig wakker wanneer er al wat wintermuggen te vangen zijn, waarna ze snel weer in slaap gaan. De bunkerbewoners zijn heel wat gevoeliger en verstoppen zich daarom ook op plekken waar hoge eisen aan worden gesteld.

Haasachtigen

Deze dieren lijken op knaagdieren, maar zijn het niet. Een duidelijk verschil is dat knaagdieren hun voorpoten gebruiken om hun voedsel vast te pakken, denk aan het eten van noten door een eekhoorn. Muis, haas en konijn doen dit niet. Eigenlijk passen deze dieren zich nauwelijks aan de winter aan, alleen hun voedselkeuze wordt bepaald door wat voorradig is. Tijdens sneeuwperiodes wordt door beide soorten bast gegeten

Knaagdieren

Knaagdieren leggen eigenlijk de grootste voorraad aan. Stengels, graan, noten, mais, boomzaden, alles wat in de zomer gegeten wordt, kan worden opgeslagen in holen, tunnels, putjes en nesten. Opvallend is ook dat deze dieren gemakkelijk overschakelen naar voedsel wat toevallig voorradig is. Eekhoorns eten als het lukt ook jonge vogeltjes en eieren, maar ook jonge scheuten van dennen en later weer noten en zaden. Onder de orde knaagdieren horen ook de woelmuisen die vooral planten eten. Ware muizen (bosmuis, huismuis, dwergmuis) eten veel gevarieerder. Zij doen zich ook tegoed aan spinnen, kevers en larven maar ook aan menselijke etensresten.

Roofdieren

Marters horen tot de roofdieren van Voorne. Weinig voorkomend zijn de wezel en de hermelijn, wat algemener is de bunzing. Ze hebben een ding gemeen, ze kunnen goed jagen en eten muizen, kikkers, vogels en slaan soms prooiresten op in een soort voorraadkamers. Hoe dit na een poosje ruikt, kun je je wel voorstellen. Wanneer er geen levende beesten te vangen zijn, wordt er ook wel aas gegeten. Helaas sneuvelen veel bunzings hierdoor langs onze doorgaande wegen.

Evenhoevigen

Tot slot hebben we op Voorne nog het ree (een evenhoevige dus). Dit dier eet vele soorten gewassen, van kruiden tot twijgen en van paddenstoelen tot aardappelen. Vooral jonge dieren hebben in de winter te lijden van honger, hetgeen vooral komt door concurrentie van soortgenoten. In onze tuinen staan in het voorjaar planten die nog niet in het wild te vinden zijn, een mooie gelegenheid om in het vroege voorjaar aan te sterken. Rozenknoppen en andere geliefde tuinsoorten (viooltjes, krokussen) verdwijnen zo in de reeënmaag.

Ik hoop maar dat jullie door dit stukje meer begrip hebben voor de jagende, verzamelende en tuinen leegetende zoogdieren. Biedt waar mogelijk schuilgelegenheid, verstoor overwinterende dieren niet en geniet van de reeën in je tuin. Ze eten echt niet alle rozen op.

Bron: Twisk, Peter, en van Diepenbeek, Annemarie. Veldgids Europese zoogdieren (2015). KNNV uitgeverij.